

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСОБИСТИХ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СТРУКТУРИ

***МАРЕНИЧ Т.Г., Д.Е.Н., ПРОФЕСОР,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА***

Постановка проблеми у загальному вигляді. Світовий досвід показує, що малий бізнес на селі посідає вагомe місце у розв'язанні продовольчої проблеми й забезпеченні сталого розвитку територіальних громад. Реформування аграрного сектору України призвело до появи значної кількості агроформувань різних типів господарювання. Однією з форм ведення сільського господарства, яке базується на приватній власності та особистій праці, є індивідуальне (сімейне) господарювання. У розвинутих країнах сімейні господарства вважаються основою сільськогосподарського виробництва.

Сімейний тип господарювання в Україні представлений різними групами виробників сільськогосподарської продукції: особисті селянські господарства, власники присадибних ділянок, індивідуальних садів і городів, члени садово-городницьких кооперативів. Кожна з перелічених груп неоднорідна за розміром земельної площі, рівню товарності, ознакою стабільності існування, демографічними характеристиками [1, с. 125].

Найбільші перспективи на перетворення у повноправних учасників аграрного ринку мають особисті селянські господарства (ОСГ). Нині в Україні процес створення сімейних ферм на базі господарств населення знаходиться на початковому етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування та розвитку у ринковому середовищі господарств населення приділяється достатньо уваги відомими вченими та практиками. Серед науковців, які досліджували цю проблематику, варто виділити Лупенка Ю.О. [2], Шпичака О.М. [3], Юрчишина В.В. [4], Збарського В.К. [5], Онищенко О.М. [6] та ін. Однак, в умовах зростання та трансформації особистих селянських господарств потребується виважене відстеження цих процесів з метою вибору ефективних напрямів їх подальшого розвитку. Значимість особистих господарств населення, як одного з компонентів стійкого розвитку села, робить актуальним аналіз цього феномену.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати ефективність та обґрунтувати трансформацію особистих селянських господарств в господарства підприємницького спрямування, які стануть рівноправними учасниками аграрного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сімейні фермерські господарства вважаються основою сільськогосподарського виробництва в розвинутих країнах. Результати дослідження, проведеного в 93 країнах світу Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (FAO), свідчать про те, що з понад 570 млн. ферм більше 500 млн. належить саме сім'ям. На сімейні ферми припадає не менше 56% виробленої сільськогосподарської продукції. Такі господарства обробляють значну частку сільськогосподарських земель у світі: 83% – у Північній і Центральній Америці, 68% – у Європі, 85% – в Азії, 62% – в Африці. І тільки у Південній Америці ця частка становить 18%. У Бразилії сімейні фермерські господарства обробляють менше ніж 25% усіх сільськогосподарських земель, але виробляють близько 40% основних сільгоспкультур. У США сімейні фермерські господарства обробляють 78% сільгоспугідь країни, виробляючи 84% усієї сільськогосподарської продукції на суму 230 млрд. дол. Крім того, саме у фермерських господарствах зосереджено найбільшу кількість робочих місць в аграрному секторі [7, 12].

Слід зазначити, що аграрна статистика України подає дані про діяльність таких категорій господарств як сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства і господарства населення (домогосподарства у сільській місцевості). Крім того, до господарств населення належать особисті селянські господарства, які є основними виробниками сільськогосподарської продукції. На жаль статистика не виокремлює їх із загальної маси господарств населення, у зв'язку з чим не за всіма аспектами розвитку особистих селянських господарств вдається скласти точне уявлення. При цьому фермерські господарства в Україні зареєстровані як юридичні особи, а особисті селянські господарства функціонують як фізичні особи, не маючи статусу виробника сільськогосподарської продукції.

Як свідчать наукові публікації, деякі дослідники ототожнюють поняття «особисте селянське господарство» і «господарства населення», а також «сімейне фермерське господарство» і «особисте селянське господарство». Поряд з цими термінами вживаються інші: «фермерське господарство сімейного типу», «сімейне аграрне господарство», «сімейна форма ведення сільського господарства» та ін.

Важливо перш за все з'ясувати: чим сімейне фермерське господарство відрізняється від наявних фермерських господарств; на базі яких господарств переважно будуть створюватися сімейні ферми. На сьогодні законодавчими актами України не передбачено функціонування такого виду підприємницьких структур як сімейне фермерське господарство.

Згідно з Законом України «Про особисте селянське господарство» особисте селянське господарство – це господарська діяльність без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського земного туризму [8]. При цьому аграрна статистика розглядає господарства населення як домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. До цієї категорії виробників віднесені також фізичні особи – підприємці, які провадять свою діяльність у галузі сільського господарства [9, с. 28]. За методологією Держкомстату України особисті селянські господарства – це домогосподарства, місце проживання яких зареєстровано на території сільських населених пунктів і членам яких відповідно до чинного законодавства надані земельні ділянки з цільовим призначенням «для ведення особистого селянського господарства» [9, с. 55]. Таке трактування особистого селянського господарства є нечітким, викликає непорозуміння. Адже в єдиному правовому полі діють сільські домогосподарства з площею землекористування як 0,2 га, 1 га, так і 10 га та більше. Аналіз даних свідчить, що кількість сільських домогосподарств з площею землі до 1 га становить 77,8%. Однак 73 % площ сільгоспугідь (більше 1 га), які перебувають у користуванні сільських домогосподарств, сконцентровані у 22,2% сільських домогосподарств [9, с. 171].

Групування сільських домогосподарств за площею землекористування показує, що господарства з площею землі 1-5 га складають 18,5%, з площею 5-10 га – 2,3%, з площею більше 10 га – 1,4% [9, с. 171]. Тобто, значна кількість домогосподарств мають земельні ділянки площею понад 2 га, але не є юридичними особами. Тому такі господарства недоцільно відносити до особистих

селянських господарств. Відсутність чітких параметрів віднесення виробників сільськогосподарської продукції до відповідної категорії малого бізнесу в сільському господарстві свідчить про недосконалість вітчизняного законодавства.

У розвинутих країнах сільське домогосподарство вважається вже не підсобним, а фермерським при досягненні певних показників. Наприклад, у США – це 1 тис. дол. товарної продукції в рік; в Німеччині – 1 га ріллі або 3 гол. ВРХ; у Данії – 300 євро річного прибутку [6]. Тому в Україні обмеження, які діють за площею земельної ділянки (не більше 2 га), є недостатнім, необхідно розробити критерії переходу особистих селянських господарств у розряд фермерських господарств [10, с. 383].

За останні роки спостерігається стійка тенденція розширення площі сільськогосподарських угідь у громадян. На кінець 2015 р. у користуванні та володінні громадян України знаходилося 15706,4 тис. га сільськогосподарських угідь, у тому числі для ведення особистого селянського господарства та товарного виробництва – 14343,1 тис. га. Порівняно з 2000 р. площа сільськогосподарських угідь у громадян збільшилася в 1,8 рази, а з 2010 р. – зменшилася на 1,2 % або на 191,9 тис. га. Під особисті селянські господарства та товарне виробництво у 2015 р. було відведено сільськогосподарських угідь більше у 2,2 рази порівняно з 2000 р., та менше на 0,08% або на 11,7 тис. га порівняно з 2010 р. Якщо у 2000 р. громадянам належало 22,2% всіх сільськогосподарських угідь в 2015 р. – 43,1%.

Як показує аналіз, питома вага у виробництві продукції господарств населення постійно знижується. У 2015 р. господарства населення виробили 44,9% валової продукції сільського господарства (у 2000 р. – 61,6%, у 2010 р. – 51,7%), тоді як сільськогосподарські підприємства – 47,2% (у 2000 р. – 36,3%, у 2010 р. – 42,2%), фермерські господарства – 7,9% (у 2000 р. – 2,1%, у 2010 р. – 6,1%). При цьому у 2015 р. господарствами населення було одержано сільськогосподарської продукції у постійних цінах 2010 р. на суму 107548,7 млн. грн., що більше порівняно з 2000 р. на 15,6%, а порівняно з 2010 р. – на 6,7%. Господарства населення забезпечили виробництво 40,9% продукції рослинництва і 54,5% – тваринництва. Їх питома вага у виробництві зернових і зернобобових становить 22,7%, цукрових буряків – 7,5%, соняшника – 14,6%, картоплі – 97,8%, овочів – 86,1%, плодів та ягід – 80,9%, молока – 74,9%, м'яса (у забійній масі) – 37,0%, вовни – 86,2%, меду – 98,6. За досліджуваний період (порівняно з 2000 р.) господарства населення збільшили частку

у виробництві зерна, соняшника, овочів, молока, вовни, меду, а зменшили – по цукрових буряках, плодах та ягодах, м'ясу (у забійній масі), яйцях. Отже, основними виробниками сільськогосподарської продукції є малі форми господарювання – фермерські господарства і господарства населення. На їх долю приходиться у 2000 р. – 63,7%, 2010 р. – 57,8%, 2015 р. – 52,8% валової продукції сільського господарства.

Середній розмір площі землі домогосподарства складає 1,23 га, а середній загальний розмір земельних часток – паїв та орендованих ділянок – 3,04 га [9, с. 170]. У структурі посівних площ у сільських домогосподарствах 50,4% займали зернові та зернобобові культури, 16,2% – технічні культури, 13,6% – картопля, 15,8% – кормові культури, 4% – овочі. У посівах технічних культур 81,3% площ відведено було під соняшник, і тільки 0,6% – під цукрові буряки [9, с. 173].

Відбувається скорочення поголів'я худоби і птиці у господарствах населення. Сільські домогосподарства на кінець 2015 р. утримували 2479,8 тис. гол. ВРХ (66,1% від всього поголів'я), 3375,0 тис. гол. свиней (47,7%), 1138,4 тис. гол. овець та кіз (85,9%), 91977,5 тис. гол. птиці (45,1%). Порівняно з 2000 р. та 2010 р. це менше відповідно на 6,5-43,5% та 1,4-22,1% [9, с. 106].

Кількість особистих селянських господарств в 2015 р. порівняно з 2010 р. зменшилася на 432 тис. і становить 4108,4 тис. Аналогічна тенденція спостерігається і за площею земельних ділянок. Вона скоротилася на 348,2 тис. га і склала 6307,2 тис. га. У середньому на одне особисте селянське господарство приходиться 1,54 га, що більше на 0,07 га порівняно з 2010 р. В той же час кількість сільськогосподарських тварин у розрахунку на одне господарство за період 2010-2014 рр. зменшилося: ВРХ – з 0,54 до 0,53 гол., у т. ч. корів – з 0,38 до 0,36 гол., свиней – з 0,73 до 0,67 гол. [9, с. 55]. Тільки 39,3% сільських домогосподарств утримують ВРХ, 37,7% – корів, 46,0% – свиней. В розрахунку на 10 домогосподарств припадає лише 5,0 гол. ВРХ, 3,5 – корів, 6,3 гол. – свиней, що менше порівняно з 2010 р. відповідно на 9,1, 5,4 і 6,0%. Сільські домогосподарства, які не утримували худобу відповідного виду становлять: ВРХ – 73,4% до загальної кількості домогосподарств, у т. ч. корів – 74,5%, свиней – 68,8%. Найбільша питома вага припадає на домогосподарства, які утримували сільськогосподарських тварин, з поголів'ям 1-2 голови. Тільки 2,3% з них утримували 4 голови і більше ВРХ, у т. ч. корів – 0,5; свиней – 2,6% [11, с. 17].

У сільськогосподарських домогосподарствах не знаходять широкого застосування досягнення науки і техніки, використовуються примітивні технології вирощування сільськогосподарських культур і утримання тварин, що не гарантує безпечність продуктів харчування. Тільки 57,5% домогосподарств використовують мінеральні добрива, 83,8% – органічні добрива, 85,4% – засоби захисту рослин [9, с. 176]. Лише 27,5% сільських домогосподарств використовують районовані сорти сільськогосподарських культур, 61,2% – сівозміну, 16,8% птучне запліднення тварин, 48,1% – здійснюють ветеринарні перевірки, 55,2% – санітарну обробку тваринницьких приміщень, 20,4% – санітарний контроль якості молока [9, с. 177].

Домогосподарства, які використовують для обробки землі ручний труд становлять 93,8% від загальної кількості, коней, волів – 29,2%, трактор – 79,5%. Частка домогосподарств, що обробляють землю тільки вручну, дорівнює 7,1%, і вручну і трактором – 59,1%, тільки трактором – 4,6%, і вручну, і кіньми, волами – 12,2% [11, с. 20].

Як видно з представлених даних, господарства населення втрачають свої позиції, проте їх частка у виробництві сільськогосподарської продукції є ще суттєвою. Слід враховувати, що вони продовжують реалізувати свою багатофункціональну місію – забезпечення продовольчої безпеки країни, підтримання життєдіяльності населення на сільських територіях, відтворення селянства як носія національної ідентичності та культури [10, с. 384]. Для їх швидкої інтеграції в організований аграрний ринок, їм потрібне сприяння з боку держави.

На думку вчених [1, с. 160] залежно від мети діяльності та розмірів господарства населення слід поділити на сільські підсобні господарства та особисті селянські господарства підприємницького спрямування. Діяльність сільських підсобних господарств спрямовується на виробництво сільськогосподарської продукції для задоволення особистих потреб із споживання продуктів харчування. Особисті селянські господарства підприємницького типу функціонують як з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, так і реалізації її надлишків та надання послуг з використання майна таких господарств. Фізичних осіб-підприємців, які провадять свою діяльність у галузі сільського господарства, вчені вважають окремою категорією виробників. Тому для поділу господарств населення вони пропонують встановити кількісні критерії. Домогосподарство, розмір якого більше зазначених порогових величин вважати особистим селянським господарством

підприємницького спрямування: площа сільськогосподарських угідь – 5 га; поголів'я худоби: ВРХ – 3 умовних голови, свиней – 5 умовних голів, овець чи кіз – 5 умовних голів [1, с. 160].

Для того, щоб в Україні особисті селянські господарства трансформувалися в сімейні фермерські господарства, тобто юридичні особи, необхідно не тільки законодавче підґрунтя для створення й діяльності ферм сімейного типу в нашій державі, а й також державна підтримка аграрного виробництва, у т. ч. малих форм господарювання. Практика довела, що найбільш дієвими напрямками державної підтримки сільгосптоваровиробників у провідних країнах світу є вдосконалення механізму ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, надання державних субсидій фермерам, використання пільгового кредитування й пільгового оподаткування сільгоспвиробників, розробка й виконання національних і галузевих програм розвитку сільського господарства, виважена зовнішньоторговельна політика, пільгова система страхування [7]. На нашу думку посилять соціальний та економічний захист членів сімейних фермерських господарств, підвищать здатність селян до самостійного господарювання на сімейних засадах розвиток сільськогосподарської інфраструктури, дієвої обслуговуючої кооперації та поліпшення інформаційно-консультативного обслуговування діяльності сімейних ферм. Також вимагають перегляду заходи державного регулювання в галузі забезпечення якості та безпеки харчових продуктів, підготовки кваліфікованих кадрів, які здатні здійснювати виробництво на сімейних засадах.

Висновки. Забезпечення продовольчої безпеки України, якісного харчування і благополуччя людей не можливе без внеску господарств населення у її розв'язання. Трансформація особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства товарного спрямування вимагає вдосконалення законодавства та розробки інструментів щодо заохочення цього процесу. Поява сімейних ферм має позитивно вплинути на ситуацію в аграрному секторі України та розвиток сільських територій. Запровадження стимулів до розвитку сімейної форми ведення сільського господарства неможливо без дієздатної системи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації та дорадництва.

Реалізація запропонованих заходів буде сприяти збільшенню кількості суб'єктів підприємницької діяльності на селі та обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшенню умов життя та життєдіяльності сільського населення, підвищенню конкурентоспроможності економіки та доходів громадян.

Література.

1. Маренич Т.Г. Організаційно-економічні засади підвищення ефективності суб'єктів малого підприємництва в аграрній сфері: [Монографія] / Т.Г. Маренич, Д.В. Борисовський. – Харків: Вид-во ТОВ «Смугаста типографія», 2015. – 278 с.
2. Лупенко Ю.О. Добробут сільського населення в пореформений період / Ю.О. Лупенко // Економіка АПК. – 2007. – № 3. – С. 133-138.
3. Особисті підсобні господарства України – аналіз витрат та ефективності виробництва видів сільськогосподарської продукції / За ред. академіка УААН О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2001. – 236 с.
4. Юрчишин В.В. Господарства населення: проблеми майбутнього / В.В. Юрчишин // Економіка України. – 2003. – № 9. – С. 67-72.
5. Збарський В.К. Дрібнотоварний приватний сектор на селі: особливості, перспективи розвитку: [Монографія] / За ред. В.К. Збарського. – К.: НАУ, 2005. – 232 с.
6. Онищенко О.М. Господарства населення: продуктивність, ефективність перспективи / О.М. Онищенко. – К.: Інститут економіки НАНУ, 2003. – 100 с.
7. Перспективи розвитку сімейних фермерських господарств в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=419:agropromislovij-sektor-2&catid=8&Itemid=350
8. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 р. №742-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
9. Сільське господарство України за 2015 рік: Статистичний збірник / Відпов. за випуск О.М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 360 с.
10. Борисовский Д.В. Вклад хозяйств населения в продовольственную безопасность страны / Д.В. Борисовский // Теоретико-методологические проблемы измерения, прогнозирования и управления продовольственной безопасностью России. – М.: ВИАПИ им. А.А. Никонова: «Энциклопедия российских деревень», 2014. – С. 382-384.
11. Основні сільськогосподарські характеристики домогосподарств у сільській місцевості в 2015 році: Статистичний бюлетень / Відп. за випуск О.М. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 80 с.

12. Copeland L. Keeping Farm in Family requires strategy / L. Copeland [Electronic resource]. – Access mode: <http://usatoday30.usatoday.com/money/smallbusiness/story/2012-06-28/keeping-farms-in-the-family/56117782/1>

References.

1. Marenych T.H., and Borysovs'kyi D.V. (2015). *Orhanyzatsiynno-ekonomichni zasady pidvyschennya efektyvnosti sub'yektiv maloho pidpryyemnytstva v abrarniy sferi* [Organizational-economic bases of increase of efficiency of small businesses in agriculture]. Kharkiv: Vyd-vo TOV «Smuhasta typhrafiya», p. 278 [in Ukrainian].

2. Lupenko Yu.O. (2007). Dobrobut sil's'koho naseleण्या v poreformenyy period [The welfare of the rural population in the post-reform period]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 3, pp. 133-138 [in Ukrainian].

3. Shpychak O.M. (Ed.). (2001). *Osobysti pidsobni hospodarstva Ukrayiny – analiz vytrat ta efektyvnosti vyrobnytstva vydin sil's'kohospodars'koyi produktsiyi* [Individual farms Ukraine - analysis of the costs and efficiency of agricultural products]. Kyiv: IAE, p. 236 [in Ukrainian].

4. Yurchyshyn V.V. (2003). Hospodarstva naseleण्या: problemy maybutn'oho [Households: challenges of the future]. *Ekonomika Ukrayiny – Ukraine economy*, No 9, pp. 67-72 [in Ukrainian].

5. Zbars'kyi V.K. (Ed.). (2005). *Dribnotovarnyy pryvatnyy sektor na seli: osoblyvosti, perspektyvy rozvytku* [Small-scale private sector in rural areas: features, prospects]. Kyiv: NAU, p. 232 [in Ukrainian].

6. Onyshchenko O.M. (2003). *Hospodarstva naseleण्या: produktyvnist', efektyvnist' perspektyvy* [Households: productivity, efficiency perspective]. Kyiv: Instytut NAN Ukrayiny, p. 100 [in Ukrainian].

7. Perspektyvy rozvytku simeynykh fermers'kykh hospodarstv v Ukrayini [Prospects of family farms in Ukraine]. (n.d.). *nbuviap.gov.ua*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=419:agropromislovij-sektor-2&catid=8&Itemid=350 [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrayiny «Pro osobyste selyans'ke hospodarstvo» [The Law of Ukraine «On a personal peasant economy»]. (n.d.). *zakon0.rada.gov.ua* Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/742-15> [in Ukrainian].

9. Prokopenko O.M. (2016). *Sil's'ke hospodarstvo Ukrayiny za 2015 rik: Statystychnyy zbirnyk* [Agriculture of Ukraine for 2015: Statistical Yearbook]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny, p. 360 [in Ukrainian].

10. Borisovskij D.V. (2014). Vklad hazjajstv naselennja v prodovol'stvennuju bezopasnost' strany [The contribution of households in the country's food security]. *Teoretiko-metodologicheskie problemy izmerenija, prognozirovanija i upravljenija prodovol'stvennoj bezopasnost'ju Rossii – Theoretical and methodological problems of measurement, prediction and control of food safety Russia*. Moscow: VIAPИ im. A.A. Nikonova: «Jenciklopedija rossijskih dereven'», pp. 382-384 [in Russian].

11. Prokopenko O.M. (2015). *Osnovni sil's'kohospodars'kei kebarakterystyky domobosporarstv u sil's'keij mistsevosti v 2015 rotsi: Stat. Byuleten'* [The main characteristics of agricultural households in rural areas in 2015: Statistical Bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, p. 80 [in Ukrainian].

12. Copeland L. Keeping Farm in Family requires strategy (n.d). *usatoday30.usatoday.com* Retrieved from <http://usatoday30.usatoday.com/money/smallbusiness/story/2012-06-28/keeping-farms-in-the-family/56117782/1> [in English].

Анотація.

Маренич Т.Г. Трансформація особистих селянських господарств у підприємницькі структури.

Метою статті є аналіз ефективності діяльності господарств населення та обґрунтування пропозицій щодо трансформації особистих селянських господарств у підприємницькі структури.

У статті проаналізовано ефективність функціонування господарств населення. Доведено, що вони є одним з компонентів стійкого розвитку села. Обґрунтовано, що найбільшій перспективі на перетворення у підприємницькі структури мають особисті селянські господарства. Запропоновано поділ господарств населення на сільські підсобні господарства та особисті селянські господарства підприємницького спрямування. Узагальнено напрями та інструменти щодо заохочення трансформації особистих селянських господарств у сімейні фермерські господарства.

Ключові слова: господарства населення, особисті селянські господарства, сімейні фермерські господарства, аграрний сектор, підприємництво.

Аннотация.

Маренич Т.Г. Трансформация личных крестьянских хозяйств в предпринимательские структуры.

Целью статьи является анализ эффективности деятельности хозяйств населения и обоснование предложений по трансформации личных крестьянских хозяйств в предпринимательские структуры.

В статье проанализирована эффективность функционирования хозяйств населения. Доказано, что они являются одним из компонентов устойчивого развития села. Обосновано, что наибольшие перспективы на превращение в предпринимательские структуры имеют личные крестьянские хозяйства. Предложено деление хозяйств

населения на сельские подсобные хозяйства и личные крестьянские хозяйства предпринимательского направления. Обобщены направления и инструменты поощрению трансформации личных крестьянских хозяйств в семейные фермерские хозяйства.

Ключевые слова: хозяйства населения, личные крестьянские хозяйства, семейные фермерские хозяйства, аграрный сектор, предпринимательство.

Abstract.

Marenych T.G. Transformation of private farms in business structure.

The aim of the article are an analysis of efficiency of activity of economies of population and ground of suggestions on transformation of the personal peasant economies in enterprise structures.

In the article analyzes the efficiency of farms. Proved that they are one of the components of sustainable rural development. Reasonably that the greatest prospects for transformation of business structures have personal farms. A division of farms into rural farms and private farms entrepreneurial direction. Overview direction and tools to promote the transformation of private farms into family farms.

Keywords: farms, private farms, family farms, agricultural sector entrepreneurship, agrarian sector, enterprise.

УДК 316.3

ПРЕКАРИЗАЦІЯ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

**ДРЕВАЛЬ Ю.Д., Д.ДЕРЖ.УПР., ПРОФЕСОР,
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
ЛІНЕЦЬКИЙ А.М., К.І.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасності властива глобальна трансформація всієї системи суспільно-політичних та соціально-трудових відносин. Це стосується і змісту та форм трудової діяльності, зокрема інтенсивного розвитку явища прекарізації. Як правило, у працівників цього соціального прошарку низькі зарплати, відсутні будь-які професійні перспективи та можливість кар'єрного зростання. Їхня зайнятість носить або неповний, або тимчасовий характер. Така зайнятість передбачає роботу за тимчасовим трудовим договором, або навіть роботу без укладення трудових договорів.